

KS. KAZIMIERZ RULKA

**PRAWO W KSIĘGOZBIORACH
WŁOCŁAWSKICH PROFESORÓW KANONISTÓW
Na podstawie fragmentów
ich osobistych zbiorów książek zachowanych
w bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku**

W bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku zachowały się fragmenty księgozbiorów kilku znaczących włocławskich wykładowców prawa kanonicznego, które dziś już mają wartość historyczną. Jak w księgozbiorze każdego wykształconego człowieka, znajdują się w nich publikacje z różnych dziedzin wiedzy. Ale znaczną część tych księgozbiorów stanowią publikacje z zakresu prawa kanonicznego, a także prawa świeckiego, które składały się na ich warsztat pracy dydaktycznej i naukowej, a czasem także sądowniczej.

Ze znaczących księgozbiorów włocławskich profesorów prawa kanonicznego w drugiej połowie XX wieku przekazane zostały w całości do biblioteki seminaryjnej księgozbiory ks. Stefana Biskupskiego i ks. Alfonsa Przybyły, które jednak nie zostały zachowane w niej w komplecie, a także część księgozbioru ks. Władysława Szafrąńskiego. Przedtem (na początku XX wieku) do zbiorów biblioteki seminaryjnej wszedł księgozbiór księży Zenona i Stanisława Chodyńskich, którzy interesowali się także – choć nie tylko – prawem oraz prawem kanonicznym, a poza tym przez wiele lat w drugiej połowie XIX wieku byli wykładowcami tego przedmiotu w seminarium włocławskim. Inni włocławscy wykładowcy prawa kanonicznego albo nie zaznaczyli się szczególnie w zakresie prawa, albo są bardziej znani przez osiągnięcia w innych dziedzinach nauki, np. ks. Stefan

KS. KAZIMIERZ RULKA – mgr, studia specjalistyczne w zakresie historii Kościoła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, pracownik biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku w latach 1973–2015.

Wyszyński w katolickiej nauce społecznej, ks. Antoni Borowski w teologii moralnej¹. Omówienie księgozbiorów wrocławskich wykładowców prawa kanonicznego nastąpi w porządku chronologicznym².

Księgozbiór księży Chodyńskich

Księża Zenon (1836–1887) i Stanisław (1836–1919) Chodyńscy odbyli studia specjalistyczne z teologii w Akademii Duchownej w Warszawie w latach 1859–1863, uwieńczone uzyskaniem stopnia kandydata teologii. Następnie przez samokształcenie zdobyli specjalistyczną wiedzę w zakresie prawa świeckiego i kanonicznego, co potwierdziła Akademia Duchowna w Petersburgu nadając ks. Stanisławowi w 1901 r. doktorat z prawa kanonicznego. Wykładali w seminarium wrocławskim – Zenon w latach 1866–1887, a Stanisław w latach 1866–1908 – w miarę potrzeby różne przedmioty, w tym także prawo kanoniczne³.

Chodyńscy zgromadzili duży księgozbiór liczący w sumie ponad 4 tys. woluminów. We wrocławskiej bibliotece seminaryjnej z tego księgozbioru zachowały się do dziś 1474 pozycje w 1303 woluminach (przewaga liczby pozycji nad liczbą woluminów wynika z kilku klocków, które mają kilka, kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt pozycji)⁴. Tworzyli oni księgozbiór przede wszystkim o profilu historycznym, ale włączali do niego także publikacje niemal ze wszystkich dziedzin nauki, wykorzystując je do swych publikacji naukowych⁵.

Z prawa w księgozbiórze księży Chodyńskich udało się zidentyfikować około 700 pozycji, w tym około 380 poz. z prawa świeckiego i około

¹ K. Rułka, *Losy księgozbiorów profesorskich seminarium duchownego we Wrocławku w XX wieku*, w: *Wokół słowa drukowanego i pisanego*, Miłkowice 2016, s. 73.

² W dokumentacji wrocławskiej biblioteki seminaryjnej nie ma spisu żadnego z tych księgozbiorów, ale sygnatury włączonych do zbiorów pozycji zostały ustalone przy okazji kolejnych skontrów zawartości magazynów bibliotecznych i zapisane w kartotekach proweniencyjnych.

³ B. Cieślak, *Profesorowie prawa kanonicznego*, w: *425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku. Profesorowie i moderatorzy XX wieku*, Wrocław 1997, s. 17–18; M. Banaszak, *Chodyński Stanisław*, w: *SPTK*, t. 1, Warszawa 1981, s. 308–309; tenże, *Chodyński Zenon*, w: *SPTK*, t. 1, Warszawa 1981, s. 315.

⁴ Zob. K. Rułka, *Księgozbiór księży Chodyńskich w bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku*, *StWł*, 3(2000), s. 424. Wykaz sygnatur zachowanej części księgozbioru zob. archiwum biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku [ArBSWłocł], kartoteki proweniencyjne starych i nowych druków.

⁵ Zestawienie ich dzieł drukowanych zob.: Banaszak, *Chodyński Stanisław*, s. 309–314; tenże, *Chodyński Zenon*, s. 315–316.

320 poz. z prawa kościelnego (kanonicznego). Jest to około 47,5% ich zachowanego księgozbioru, czyli blisko połowa. Można z tego wnioskować, że Chodyńscy z zakresu prawa, szczególnie jego historii, posiadali dużo pozycji, których biblioteka seminaryjna w owym czasie nie posiadała, dlatego weszły one na stałe do jej księgozbioru.

Z prawa świeckiego w księgozbiorze księży Chodyńskich przeważają pozycje dotyczące prawa polskiego (ok. 330 poz.). Z obcych to przede wszystkim opracowania o charakterze ogólnym, a także nieliczne dotyczące prawa rosyjskiego, pruskiego i austriackiego.

W dziale prawa polskiego szczególną wartość mają publikacje źródeł tego prawa. Znalazły się tutaj niektóre tomy wydawnictwa *Volumina legum*; *Starodawne prawa polskiego pomniki* (10 pozycji); niektóre tomy wydawnictwa *Archiwum Komisji Prawniczej*, zapoczątkowane przez Akademię Umiejętności w Krakowie w 1895 r.; *Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa* (t. 1–2, Kraków 1909), *Najdawniejsze księgi sądowe krakowskie* (p. 1–2, Kraków 1884–1886), *Corpus iuris polonici medii aevi* (Lwów 1891), *Księgi prawa polskiego*, wyd. przez Oswalda Balzera (ks. 3 i 4, Warszawa 1906–1910).

Na uwagę zasługują także zebrane przez ks. Stanisława Chodyńskiego wydawane jako druki ulotne rozporządzenia państwowe, sejmowe, kościelne oraz inne, uporządkowane według poszczególnych tematów i oprawione (12 woluminów *in folio*).

Z historii prawa polskiego znajdujemy w księgozbiorze księży Chodyńskich tak ważne publikacje, jak: Wacława Aleksandra Maciejowskiego *Historia prawodawstw słowiańskich* (t. 1–6, Warszawa 1856–1858), Tadeusza Czackiego *O litewskich i polskich prawach* (t. 1–2, wyd. 2, Kraków 1861), Wincentego Bandtkie *Prawo prywatne polskie* (Warszawa 1851), Romualda Hubego *Prawo polskie w wieku trzynastym* (Warszawa 1874), Aleksandra Kraushara *Uwagi nad historią prawa* (Warszawa 1868), Aleksandra Wejnerta *Zabytki dawnych urzędzeń sądowych miasta Warszawy* (Warszawa 1869).

Bardzo dużą część działu prawa świeckiego stanowią aktualne opracowania z dziedziny prawa ogólnego, cywilnego, karnego, sądowego, handlowego, finansowego, notarialnego. Powstaje pytanie, czy aż tak szczegółowe opracowania były potrzebne komuś, kto nie był z zawodu prawnikiem. A może są to książki po starszym bracie księży Chodyńskich, Adamie (1832–1902), prawniku adwokacie, chociaż nie mają one jego znaków własnościowych. Być może są spadkiem po ojcu księży Chodyń-

skich, Feliksie, który jako wieloletni pracownik sądowy, też gromadził swoją biblioteczkę⁶.

Dotyczące prawa kościelnego (kanonicznego) publikacje w księgozbiorze księży Chodyńskich można podzielić na dwie części: 1) zbiory praw ogólnokościelnych i ich opracowania, 2) pozycje dotyczące prawa partykularnego Kościoła w Polsce.

Z prawa ogólnokościelnego zauważa się w księgozbiorze księży Chodyńskich sporo opracowań podręcznikowych, m.in. także tych, których używano w seminarium wrocławskim. Z większych opracowań tego rodzaju warto wymienić D. Craissona *Manuale totius juris canonici* (t. 1–4, Pictavii 1880), A. Reiffenstuela *Jus canonicum universum* (t. 1–5, Ingolstadii 1738). Natomiast z wydawnictw normatywnych – należy odnotować: *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum* (t. 1–6, Roma 1900), *Institutiones ecclesiasticae Benedicti XIV* (t. 1–4, Tornaci 1855).

Partykularne polskie prawo kościelne reprezentowane jest w księgozbiorze księży Chodyńskich przez publikacje źródeł tego prawa i opracowania historyczne. Na uwagę zasługuje przede wszystkim zbiór drukowanych i rękopiśmiennych statutów polskich synodów prowincjalnych i diecezjalnych (około 50 poz.), które miały służyć im jako warsztat pracy do planowanych przez nich szeroko zakrojonych badań nad polskim ustawodawstwem diecezjalnym⁷. Zbierał je przede wszystkim zewsząd w drukach lub odpisach ks. Zenon⁸, a po nim zostały przekazane do biblioteki seminaryjnej we Wrocławku⁹, z których do dziś zachowało się jedynie 16 pozycji. Ks. Stanisław pomagał Zenonowi w tej pracy, a po jego śmierci prowadził dalej podjęte dzieło, odnajdując czasem nieznane statuty synodalne¹⁰. Chodyńscy posiadali też w swoim zbiorze statuty polskich kapituł, a także reguły, konstytucje i akta zakonów działających w Polsce. Z publikacji źródeł polskiego prawa

⁶ Zdaje się to potwierdzać zapiska Adama Chodyńskiego o zabraniu z Warty „biblioteki” po śmierci ojca, w dniu 5 XI 1863 r. (BSWłocł, Pamiętnik Adama Chodyńskiego, 1863 r., 5 listopada).

⁷ Zob. A. Vetulani, *Dzieje historii prawa w Polsce*, Kraków 1948, s. 46.

⁸ Warto tu wspomnieć podstawowe jego dzieło: *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanorum eiusdem Regni*, t. 1–3, Poznań 1883.

⁹ S. Chodyński, *Katalog prałatów i kanoników wrocławskich*, Wrocław 1914, cz. 1, k. 118 (odb. kserogr. rkpsu w BSWłocł).

¹⁰ Posiadał w swoim zbiorze jedyny podobno egzemplarz pisany synodów chełmskiego biskupa unickiego Porfirego Ważyńskiego (1730–1804), który opublikował w „Przeglądzie Kościelnym” (1902).

kościelnego w księgozbiorze znajdowały się przede wszystkim wydawnictwa firmowane przez Bolesława Ulanowskiego (1860–1919), z którym ks. Stanisława łączyły więzy wspólnych zainteresowań, a także Antoniego Zygmunta Helcla (1808–1870), Romualda Hubego (1803–1890), Udalryka Heyzmana (1835–1918), Tadeusza Gromnickiego (1851–1939), Władysława Abrahama (1860–1941)¹¹.

Księgozbiór ks. Stefana Biskupskiego

Ks. Stefan Biskupski (1895–1973), który odbył studia specjalistyczne z zakresu prawa kanonicznego na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1918–1922, uwieńczył je zdobyciem stopnia doktora. Upoważniał go on do podjęcia nauczania prawa kanonicznego w różnych instytucjach naukowych. Najpierw od 1927 r. podjął wykłady prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, a zakończył je ostatecznie w 1953 r. W latach 1932–1939 i 1946–1966 wykładał na Uniwersytecie Warszawskim. Okresowo, w latach 1936–1938, uczył prawa kanonicznego w seminarium duchownym w Łodzi. Jednocześnie prowadził badania naukowe, które zostały uwieńczone uzyskaniem profesury zwyczajnej w 1954 r.¹²

Od początku studiów specjalistycznych ks. Biskupski gromadził księgozbiór osobisty jako warsztat pracy naukowej i przed II wojną światową posiadał już zbiór książek i źródeł z zakresu prawa kanonicznego, liczący wówczas łącznie około 1000 tomów¹³ (ks. Librowski ocenia go na ok. 1500 tomów)¹⁴. Wszystko to stracił w czasie wojny. Księgozbiór ten po wojnie częściowo odtworzył i uzupełnił o nowo wychodzące publikacje. Złożyły się nań głównie dzieła z dziedziny prawa kanonicznego, w znacznej mierze w językach obcych. Zdobywanie publikacji w językach obcych umożliwiał mu roczny pobyt we Francji w latach 1945–1946. Po śmierci ks. Biskupskiego (w Warszawie) jego księgozbiór prawdopodobnie w całości został przekazany do biblioteki seminarium duchownego we

¹¹ Zob. Rulka, *Księgozbiór księży Chodyńskich*, s. 424–425.

¹² Cieślak, *Profesorowie prawa kanonicznego*, s. 20–21; K. Rulka, *Biskupski Stefan*, w: SPTK, t. 5, Warszawa 1983, s. 119–120.

¹³ Zob. ArBSWłocł, *Kronika biblioteki seminarium duchownego we Włocławku*, z. 1: 1945–1946, s. 18.

¹⁴ S. Librowski, *Materiały do dziejów diecezji włocławskiej czasu wojny 1939–1945. Seria 1 – Ogólna*, ABMK, 38(1979), s. 263; por. *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 roku. Wstępny raport o stanie wiedzy*, Warszawa 1994, s. 336.

Włocławku (najnowsza publikacja w tym darze pochodzi z 1968 r.). Dar ten długo leżał w magazynie biblioteki, zanim został przejrzany i uporządkowany w latach osiemdziesiątych XX wieku. Można go oceniać na przeszło tysiąc woluminów, ale ponieważ biblioteka seminaryjna od dawna była nieźle zaopatrzona w literaturę kanonistyczną, sporo z nich zostało wyłączonych do działu dubletów¹⁵.

Obecnie w zbiorze włocławskiej biblioteki seminaryjnej z księgozbioru ks. Biskupskiego znajdują się w sumie 194 pozycje w 232 woluminach¹⁶, w tym trzy pozycje w starych drukach. Jest to tylko około 25% całości tego księgozbioru. W tym znajduje się 98 pozycji w 132 woluminach publikacji o treści prawniczej, co stanowi 50,5% zachowanej części księgozbioru.

W księgozbiornie tym, jak można wnioskować z tego zachowanego fragmentu, znaczną część stanowiły publikacje z zakresu prawa kanonicznego, ale znajdowały się w nim także publikacje z zakresu prawa świeckiego, nauk społecznych, polityki, historii państwa, a także epizodycznie zbiory esejów, a nawet powieści. Cechą charakterystyczną tego księgozbioru był znaczny procent publikacji w dziale prawa kanonicznego w językach obcych, szczególnie łacińskim, francuskim, angielskim, włoskim, niemieckim.

Zachowany fragment prawniczego działu księgozbioru ks. Biskupskiego wskazuje, że mógł on mu być pomocny w prowadzeniu dydaktyki z prawa kanonicznego zarówno w seminariach duchownych jak i na

¹⁵ K. Rulka, *Księgozbiory profesorów włocławskiego seminarium duchownego w bibliotece seminaryjnej*, w: *W służbie Kościołowi i nauce*, Włocławek 1994, s. 193.

¹⁶ Są to pozycje o sygnaturach (publikacje o treści prawniczej zostały wyróżnione czcionką półgrubą): XVII.Q.1439, dubl.XVIII.pol.O. 1709, Q.786; I 888, 5450, **6593**, 6710, 7546, 7944, 10670, 10825, 10837, 10890, 10893, 10921, 10922, 10933, 10940, **11411**, 11656, 11669, 11792, 11794, 11823, 11895, **11896**, 11923, 11942, 13167, 13206, 13353, 13462, 13560, 13575, 13586, 13595, 13688, 13995, 15364, 15503, 15557, **16131**, 16378, 16458, 16459, 16479, 16491, 16782, 17904, 18038, 18057/1, 18069, 18105, **18215(3)**, **18216**, **18227–28**, **18258**, **18515**, **18652**, 19002, 19047, **19052(2)**, 19110, 19132, **19134**, **19251(3)**, 19257, 19381, **19389(4)**, 19400, 19412(3), **19504**, **19505(2)**, **19514**, 19574, 19635, 19652, 19841, 20010, 20014, 20022, 20071, **20084**, 23651; II **1937**, 3036, 4761, **4771**, 4839, 6360, 8023(2), 9345, **9949(5)**, **11298/2**, **11521(2)**, 11549, 12073, 12155, 12177, 12946, 13103, **14408**, 14478, **14594/1**, 15509, **16615**, **16931**, 16932, **16945**, 17267, **17409**, 17476, **17482**, **18281**, 18369, **18385**, 18387, **18417**, **18450**, **18485**, **18705**, **18755**, **18811**, **18837**, **18876**, **18886(3)**, **18933**, **18975**, **18987**, 18992, **19005(4)**, **19059**, **19086**, **19101(2)**, **19121**, **19126**, **19144**, **19166**, 19167, **19188**, **19190**, **19213**, **19254**, **19275**, **19276**, **19281**, **19282(2)**, **19289**, **19292**, **19293**, **19299**, **19301**, **19303**, **19313**, **19332**, **19340**, **19364**, **19386**, **19394**, **19419**, **19458**, 19472, **19477**, 19494, 19496, **19558**, 19578, **19584**, **19585(2)**, **19607**, 19615, **19616**, **19632**, **19634**, **19637**, **19640**, 19646, 19681, 19729, **19745**, **19749**, **19809(2)**, **19816**, 21035, **21090**; III **386(4)**, **387(2)**, **928**, **1043(9)**, 1273, **1760**, **1789(2)**, 1887.

uniwersytecie, a także służyć jako warsztat naukowy w podejmowanych badaniach naukowych.

Jako pomoc do dydaktyki w zakresie prawa kanonicznego służyły zapewne ks. Biskupskiemu przede wszystkim aktualnie obowiązujące kodeksy prawa kanonicznego oraz opracowania z zakresu metodologii prawa, a przede wszystkim ogólne, podręcznikowe opracowania z tej dziedziny wiedzy. W zachowanym fragmencie księgozbioru znajduje się kilka wydań kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku. Z metodologii prawa znajdujemy w nim: H. Piętki *Wstęp do nauki prawa* (Warszawa 1945) oraz V. Alta *Methodologia, seu modus ius canonicum discendi, scribendi, docendi* (Romae 1954). Z polskich opracowań podręcznikowych znajdujemy w nim: F. Bobke, *Prawo kościelne* (cz. 1, Poznań 1921), F. Bączkowicza *Prawo kanoniczne* (t. 1, wyd. 2, Kraków 1932). Z opracowań obcych zauważa się: *Traite de droit canonique*, sous dir. R. Naz (t. 1–3, Paris 1946), M. Coronaty *Institutiones iuris canonici* (t. 1–5, Taurini 1931), G. Oesterle'a *Praelectiones iuris canonici* (t. 1, Romae 1931).

Komentarze oraz inne pomoce do korzystania z kodeksu prawa kanonicznego to: A. Cance, *Le code de droit canonique* (t. 2–3, Paris 1942–1943); A. Van Hove, *Praelegomena ad codicem iuris canonici* (Mechliniae 1928); C. Cocchi, *Commentarium in codicem iuris canonici* (t. 3–4, Taurini Aug. 1930–1933); *Consultationes iuris canonici* (vol. 1–2, Romae 1934–1939); A. Lavera, *Index verborum codicis iuris canonici* (Romae 1941).

Do badań naukowych¹⁷ przydatne były ks. Biskupskiemu posiadane przez niego źródła prawa kanonicznego: *Corpus iuris canonici fontes* (ed. Lipsiensis 2, p. 1–2, Lipsiae 1922) oraz *Codicis iuris canonici fontes*, cura P. Gasparri (vol. 1–9, Romae 1923–1939), *Institutiones ecclesiasticae Benedicti XIV* (t. 1–4, Tornaci 1855), a także wydawnictwo źródłowe polskiego prawa świeckiego *Volumina legum* – kilka tomów (Petersburg 1854–).

Szczególne zainteresowanie prawem małżeńskim w badaniach naukowych ks. Biskupskiego potwierdza w tym fragmencie jego księgozbioru 15 pozycji z tej dziedziny, dotyczących m.in. historii kanonicznego prawa małżeńskiego (J. Freisen, *Geschichte des canonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenliteratur*, Paderborn 1893), ogólnego opracowania prawa małżeńskiego (A. Knecht, *Handbuch des katholischen Eherechts*, Freiburg Br. 1928; W. Doheny, *Practical manual of marriage cases*, New York 1947; A. De Smet, *De sponsalibus et matrimonio tractatus canonicus*,

¹⁷ Spis publikacji ks. Biskupskiego zob. Rulka, *Biskupski Stefan*, s. 120–124.

t. 1–2, Brugis 1920; J. Becker, *De matrimonio praelectiones canonicae*, Louvain 1931), przeszkód małżeńskich (J.J. Hickey, *Irregularities and simple impediments in the new code canon law*, Washington 1920), formy zawarcia zaręczyn i małżeństwa (L. Bender, *Forma iuridica celebrationis matrimonii*, Romae 1960; T. Gromnicki, *Forma zawarcia zaręczyn i małżeństwa*, Kraków 1910), procesu małżeńskiego (J. Torre, *Processus matrimonialis*, Neapoli 1956; W. Doheny, *Canonical procedure in matrimonial cases*, vol. 1–2, Milwaukee 1944–1948), procedury o orzeczenie nieważności małżeństwa (R. Naz, *La procedure des actions en nullité de mariage*, Paris 1938), uzdrowienia małżeństwa (J. Rybczyk, *Uzdrowienie małżeństwa w związku*, Lublin 1958), prawa państwowego w zakresie małżeństwa (C. Holbock, *Die civilehe*, Innsbruck 1950; S. Gołąb, *Polskie prawo małżeńskie w kodyfikacji*, Warszawa 1932).

Potwierdzają się także zainteresowania ks. Biskupskiego historią prawa kanonicznego, a także świeckiego. W zachowanym fragmencie znajduje się 14 pozycji z tej tematyki. Dotyczą one m.in. ogólnej historii państwa i prawa (*Historia państwa i prawa Polski do roku 1795*, t. 1, Warszawa 1957), historii prawa kanonicznego (I. Zeiger, *Historia iuris canonici*, Romae 1939), postępowania karnego we Francji (A. Esmein, *Histoire de la procédure criminelle en France*, Paris 1882), ścigania przestępstw (S. Borowski, *Ściganie przestępstw z urzędu w średniowiecznym prawie polskim*, Warszawa 1933), postępowania inkwizycyjnego (J. Grabowski, *Postępowanie inkwizycyjne przeciw heretykom w średniowieczu*, Warszawa 1937), prawa ziemskiego w najdawniejszej Polsce, urzędów kościelnych (oficjałowie, trybunaliści, dziekani). W tym cztery pozycje dotyczą synodów w Polsce (prowincjalnych, warmińskiego, wieluńsko-kaliskich, biskupa Stanisława Karnkowskiego).

Natomiast kolejny temat zainteresowania ks. Biskupskiego, stanowiskiem proboszcza w prawie kanonicznym, w zachowanym fragmencie potwierdzony jest zaledwie dwiema pozycjami: A. Hageny *Pfarrei und pfarrer nach dem codex iuris canonici* (Rottenburg 1935) oraz J. Nowickiego *Rezygnacja proboszczów w prawie kanonicznym* (Lwów 1938).

Kilka pozycji dotyczy procesu sądowego, np.: A. Hanssena *De sanctione nullitatis in proceso canonico* (Romae 1939), T. Pawluka *Przyznanie sądowe strony w procesie kanonicznym* (Olsztyn 1968), F. Robertiego *De processibus* (Romae 1941), F. Cappello, *Praxis processualis* (ed. 2, Torino 1948), C. Bernardiniego *Leges processuales vigentes apud S.R. Rotae Tribunal* (Romae 1935). Pięć pozycji dotyczy konkordatów zawieranych między Stolicą Apostolską a państwami, m.in. Polską, Litwą i innymi.

Poza tym w tym fragmencie odnajdujemy pojedyncze opracowania z: relacji między prawem kanonicznym a świeckim, kościelnego prawa karnego, finansów Kościoła, a ponadto z medycyny sądowej, psychiatrii sądowej, prawa osobowego, prawa politycznego.

Z prawa świeckiego oprócz wspomnianych już wyżej publikacji znajdujemy w tym fragmencie różne kodeksy podające przepisy poszczególnych działów prawa polskiego oraz komentarze do nich.

W sumie należy stwierdzić, że ten niewielki zachowany fragment księgozbioru ks. Stefana Biskupskiego we wrocławskiej bibliotece seminaryjnej wskazuje, iż dział prawa, a szczególnie prawa kanonicznego, był w nim dobrze zaopatrzony w przydatne w pracy naukowej publikacje. Stałoby się to bardziej oczywiste, gdyby do omówionych wyżej pozycji można było dołączyć te, które zostały wyłączone do działu dubletów i w nim przez długi czas pozostawały, zanim nie uległy rozproszeniu¹⁸.

Księgozbiór ks. Władysława Szafrąńskiego

Ks. Władysław Szafrąński (1908–1996) studia specjalistyczne z zakresu prawa kanonicznego odbył na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1936–1938, uwieńczone zdobyciem stopnia magistra. Na tymże uniwersytecie w 1945 r. zdobył doktorat. Mimo podjętej w 1958 r. próby nie udało mu się uzyskać habilitacji.

Przez 24 lata (1953–1977) był wykładowcą prawa kanonicznego we wrocławskim Wyższym Seminarium Duchownym, a w latach 1954–1964 na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Poza tym przez 41 lat (1948–1988, 1991–1992) był oficjałem sądu kościelnego we Wrocławku. Dzięki temu między innymi stał się specjalistą kościelnego prawa procesowego, a przede wszystkim kanonicznego prawa małżeńskiego¹⁹.

Od początku studiów gromadził swój księgozbiór osobisty. Do 1939 r. zebrał księgozbiór liczący ok. 750 tomów, który utracił w czasie wojny²⁰. Po wojnie odbudował swój księgozbiór i znacznie go powiększył, włączając

¹⁸ Jako pracownik wrocławskiej biblioteki seminaryjnej pamiętam, że w zbiorze dubletów tej ksiąźnicy w dziale prawa znajdowało się dużo pozycji z księgozbioru ks. Biskupskiego, które były łatwo rozpoznawalne, ponieważ były oznaczone charakterystyczną jego pieczęcią biblioteczną.

¹⁹ Cieślak, *Profesorowie prawa kanonicznego*, s. 22–23; J. Gręźlikowski, J. Mandziuk, *Szafrąński Władysław*, w: SPTK, t. 9, Warszawa 2006, s. 643–644.

²⁰ Librowski, *Materiały do dziejów diecezji wrocławskiej czasu wojny 1939–1945*, s. 217.

do niego także książki pozostałe jako bezpieczeństwa po zmarłych w czasie wojny kapłanach (m.in. ks. Edwardzie Grzymale). Znajdowało się w nim wiele wartościowych dzieł o tematyce prawniczej, także w językach obcych, a ponadto z zakresu homiletyki i katechetyki, którymi ks. Szafrąński także się zajmował i ma znaczące w nich osiągnięcia. Niektóre ze zgromadzonych przez siebie książek, które wydawały mu się już zbyt ciężkie dla jego pracy dydaktycznej i naukowej, przekazywał stopniowo bibliotece seminaryjnej we Włocławku (np. w 1965 r. przekazał 290 wol. książek, które nie zostały jednak spisane). Cały pozostały księgozbiór zapisał ks. Szafrąński w testamencie kamedułkom w Złoczewie²¹. Prawdopodobnie znajdowały się wśród nich także dzieła o treści prawniczej. W sumie księgozbiór ks. Szafrąńskiego liczył zapewne około 1000 woluminów.

Obecnie w zbiorze włocławskiej biblioteki seminaryjnej z księgozbioru ks. Szafrąńskiego odnaleziono w sumie 235 pozycji w 259 woluminach (zaledwie 1/4 całego księgozbioru), wszystkie w dziale nowych druków²², z tego jednak tylko 51 pozycji w 61 woluminach o treści prawniczej, co stanowi około 22% zachowanej części księgozbioru.

Trudno jest miarodajnie ocenić wartość tego księgozbioru, szczególnie prawniczej jego części, skoro nie wiemy, w jakiej części trafił on do włocławskiej biblioteki seminaryjnej. Dziwne by było, gdyby znajdowało się w nim zaledwie 51 pozycji o treści prawniczej, nawet jeśli się weźmie pod uwagę, że część jego książek zapewne trafiła do dubletów. Dziwne

²¹ K. Rułka, *Dary książkowe dla biblioteki seminarium duchownego we Włocławku*, KDWI, 76(1993), s. 276.

²² Są to pozycje o sygnaturach (publikacje o treści prawniczej zostały wyróżnione czcionką półgrubą): I 1137, 1724, 1774, 2424, 2437, 2657, **2777**, 2803, 3006, 3083, 3333, 3352, 3511, 3532, 3792, 3857, 3863, 3871, 3934, 3969, 4011, 4104, 4119, 4130, 4144, 4284, 4533, 4657, 4706, 4825, 4847, 4852, 4915, 4948, 4986, 5004, 5023, 5110, 5218, 5239, 5270, 5284, 5471, 5479, 5481, 5564, **5580**, **5627**, **5655(2)**, **5656**, 5665, **5684(2)**, 5808, 5815, 5819, 5830, 5833, 5841, 5842, 5898, 5903, 5931, 5953, 5970, 5986, 5987, 5995, 6060, 6061, 6174, 6176, 6179, 6215, 6241, 6283, 6302, 6304, 6423, 6487, 6635, 6749, 6943, 7056, 7261, 7456, **7566(2)**, **7875**, 7900, 7982, 8065, 8085, 8086, **8095(2)**, 8120, **8164**, **8168**, 8228, 8243, 8314, 8588, 8922, **9839**, 9965, **9968**, 10153, 12595, **13531**, **15462**, 15675, **16263**, 17010, 17244, 17289, 17299, 17521(2), 19223, 19567, 23565, 23699, 24356; II 232(3), 342, **836**, 1725, 2106(3), 2278, 3415, 3657(5), 3666, 3672, 3843, 3859, **3978**, 4331, 4503, 4507, 4599, 4632, 4700, 4816, 4938, **5143(2)**, 5941, 6332, 6400, 6428, 6467, 6476, 6489, 6551, 6605, 6725, 6726, 6727, 6988, 7053, 7103(2), 7169, 7485, 7487, 7557, 7561, **7590**, 7632, 7633, 7673, **7730**, **7896**, 7914, 8026, 8094, 8102, 8159, 8181, 8183, 8297, 8513, 8600(2), **8676**, 9051, 9477, 9967, 10344, 10694, **10840**, 11501(2), **12516/1**, 14092, 14521, **14558**, 14898, **15014**, 15053, 15058, **15071**, **15079**, **15197**, 16327, **16330**, **16398**, **16401**, 16422, **16426**, **16450**, **16521**, **16577**, **16613**, **16912**, **17009(2)**, **17143(3)**, 17173, **17330**, 17355, 18026, 18156, 18419, **18421**, **18546**, **18567**, **18812**, **19056**, 19109, **19450(2)**, 19549, 20611, 24018; III 287, 360, 511, 746, 1164, **1166**, **1168**, **1474(2)**.

jest także to, że data wydania ofiarowanych pozycji – poza publikacjami samego ks. Szafrąńskiego – nie wykracza zasadniczo poza rok 1962.

Z wydawnictw źródłowych prawa świeckiego ks. Szafrąński posiadał m.in. *Corpus iuris civilis* (vol. 1–3, Berolini 1900–1905).

Opracowania podręcznikowe i zagadnienia ogólne reprezentowane są w tym fragmencie następującymi pozycjami: B. Kurtscheida *Historia iuris canonici* (Romae 1951), D. Prümmera *Manuale iuris ecclesiastici* (Friburgi 1910), P. Mocchegiani’ego *Iurisprudentia ecclesiastica* (Quaracchi 1904), A. Vermeerscha i J. Creusena *Epitome iuris canonici cum commentariis* (ed. 4, t. 1–3, Mechliniae 1929), F.M. Cappello *Summa iuris publici ecclesiastici* (Romae 1928), tegoż *Tractatus canonici-moralis de censuris* (ed. 3, Taurini 1933)

Z zakresu prawa małżeńskiego, także w łączności z prawem państwowym, przedmiotu szczególnego zainteresowania ks. Szafrąńskiego²³ z racji dydaktyki, badań naukowych i praktyki sądowej, znajdujemy w zachowanym fragmencie jego księgozbioru 14 pozycji, w tym m.in.: J. Pyci *Prawo kanoniczne małżeńskie* (wyd. 3, Kielce 1920), J. Pelczara *Prawo małżeńskie katolickie z uwzględnieniem prawa cywilnego...* (Kraków 1882; toż, wyd. 4, Kraków 1898), E. Grzymały *Ratio sacra in matrimonio canonico et civili* (Romae 1935), R. Charveta *Le contract de mariage* (Paris 1934), A. Sincholle’a *Le mariage civil et mariage religieux* (Poitiers 1876), W. Abrahama *Zawarcie małżeństwa w pierwotnym prawie polskim* (Lwów 1925), tegoż, *Zagadnienie kodyfikacji prawa małżeńskiego* (Lublin 1929), R. Bassibeya *Le mariage devant les tribunaux ecclesiastique* (Paris 1899), I. Grabowskiego *Procedura kanoniczna w sprawach małżeńskich* (Warszawa 1938), Th. Laboury’a i W. Byrnesa *Procedure in the diocesan matrimonial courts in first instance* (New York 1928), D. Gregory’a *The Pauline privilege in historical synopsis et commentary* (Washington 1931). Ks. Szafrąński posiadał także ważne w praktyce sądowej w sprawach małżeńskich „Decisiones seu sententiae Sacrae Romanae Rotae”.

W zachowanym fragmencie księgozbioru ks. Szafrąńskiego znajdujemy też sporo pozycji z prawa świeckiego. Śledzenie na bieżąco publikacji z tego zakresu ułatwiała mu m.in. posiadana przez niego *Polska bibliografia prawnicza 1944–1959* (Warszawa 1962–). W dziale prawa świeckiego znajdujemy w zachowanym fragmencie jego księgozbioru m.in. publikacje

²³ Spis publikacji ks. Szafrąńskiego zob. Gręźlikowski, Mandziuk, *Szafrąński Władysław*, s. 644–645.

na temat: historii prawa (M.H. Summer, *Études sur l'ancien droit*, Paris 1884), prawa rzymskiego (R. Sohm, *Instytucje, historia i system rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1925; G.I. Luzzatto, *Procedura civile Romana*, t. 1, 3, Bologna 1946), prawa polskiego (S. Kutrzeba, *Dawne polskie prawo sądowe w zarysie*, Lwów 1921; S. Rozmaryn, *Polskie prawo państwowe*, wyd. 2 popr. i uzupeł., Warszawa 1951).

Poza tym znajdują się w tym księgozbiorze kodeksy, komentarze i opracowania prawa polskiego dotyczące: konstytucji, prawa cywilnego, prawa karnego, prawa zobowiązań, postępowania administracyjnego, egzekucyjnego i zabezpieczającego, prawa pracy, prawa handlowego oraz wekslowego i czekowego.

Księgozbiór ks. Alfonsa Przybyły

Ks. Alfons Przybyła (1925–1991) studia specjalistyczne w zakresie prawa kanonicznego zdobył w Polsce i za granicą. Rozpoczął w 1953 r. studia prawnicze uwięnczył w 1956 r. uzyskaniem stopnia magistra na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W latach 1958–1965 studiował w Rzymie, gdzie uzyskał doktorat obojga praw w Papieskim Instytucie na Lateranie oraz licencjat z socjologii na Angelicum.

Wykładał prawo kanoniczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku w latach 1956–1958 oraz 1965–1968, a także na ATK w latach 1956–1958 i 1968–1970. Ponadto w latach 1988–1991 był oficjałem sądu kościelnego we Włocławku²⁴.

Gromadził księgozbiór osobisty od początku studiów seminaryjnych oraz podczas studiów w Warszawie. Wyjeżdżając na studia specjalistyczne do Rzymu, zostawił go (w większości) w paczkach na strychu seminaryjnym we Włocławku (częściowo zaginęły one podczas jego nieobecności). Największą i najwartościowszą część księgozbioru zgromadził jednak w czasie studiów rzymskich, którą zdołał sprowadzić do Polski. Był to księgozbiór liczący około 2 tys. wol., o charakterze prawniczym, w którym przeważały (zgodnie z zainteresowaniami właściciela) dzieła z prawa karnego, w językach obcych. Zbiór ten uzupełnił ks. Przybyła w kraju o dzieła z tej tematyki w języku polskim (udało mu się zdobyć także wiele pozycji z tematyki prawniczej, które ukazały się w Polsce w czasie jego przebywania na studiach zagranicznych). Zbiór ten przekazał ks. Przybyła

²⁴ Cieślak, *Profesorowie prawa kanonicznego*, s. 24–25; W. Frątczak, *Przybyła Alfons*, w: SPTK, t. 8, Warszawa 1995, s. 479–480.

bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku w dwóch etapach: 1 IX 1987 r., odchodząc na emeryturę, przekazał ok. 1000 wol. (nr akcesyjny: D 64/87), zostawiając sobie tylko te, które – jak mu się wydawało – będą mu jeszcze potrzebne do pracy naukowej; drugą część księgozbioru ks. Przybyły (przeszło 900 wol.) otrzymała biblioteka seminaryjna po jego śmierci, 27 V 1991 r. (nr akcesji: D 71/91).

Ten wartościowy swego czasu księgozbiór uległ w znacznej mierze dezaktualizacji po opublikowaniu nowego kodeksu prawa kanonicznego w 1983 r. Poza tym niektóre wąskospecjalistyczne dzieła z prawa karnego nie mieściły się w profilu biblioteki seminaryjnej. Z tej racji ta część zbioru ks. Przybyły nie weszła do księgozbioru seminaryjnego²⁵. W czasie swego dyrektorstwa w bibliotece seminaryjnej (1968–1969) i profesury we włocławskim seminarium duchownym ks. Przybyła wypożyczył z niej sporo pozycji o tematyce prawniczej (także ze starych druków). Niektóre z wypożyczonych pozycji wróciły do biblioteki dopiero po jego śmierci (niektóre zostały, zapewne nieświadomie, opatrzone pieczęcią własnościową ks. Przybyły, np. poz. o sygn.: I 2382), kilka nie zostało odnalezionych dotychczas.

Obecnie w zbiorze włocławskiej biblioteki seminaryjnej z księgozbioru ks. Przybyły znajduje się w sumie 247 pozycji w 256 woluminach w dziale nowych druków²⁶. Jest to zaledwie około 13% całego księgozbioru

²⁵ Rulka, *Księgozbiory profesorów*, s. 195.

²⁶ Są to pozycje o sygnaturach (publikacje o treści prawniczej zostały wyróżnione czcionką półgrubą): **I 2382**, 4996, **7062**, **8363**, **8603**, 9741, 9757, 10051, 13193, 16333, 24038, 24047, **24049**, 24061, 24062, 24064, 24065, 24066, **24068**, 24071, 24072, 24077, **24083**, **24084**, 24086, 24092, **24093**, 24095, 24096, 24097, 24098, 24099, 24100, 24101, 24102, 24103, 24104, 24105, 24106, 24107, 24108, 24109, 24110, 24113, **24114**, 24115, 24116, 24117, 24118, 24119, 24120, 24126, 24132, 24134, **24135**, 24149, **24150**, 24151, 23153, **24154(1)**, **24156**, **24157(3)**, **24167**, **24170**, 24171, **24172**, 24175, **24176**, 24177, 24178, 24181, **24182**, **24183**, **24184**, 24185, **24188**, 24198, 24200, 24202(2), 24203, **24207**, **24209**, **24210**, 24211, **24212**, **24213**, **24214**, **24215**, **24216**, 24217, **24219**, **24220**, 24225, 24226, 24227, 24229, 24238, **24241**, **24244**, 24258, 24283, 24307, 24309, **24311**, **24325**, 24352, 24372, 24381, 24382, 24425, 24599, 24600, **24601**, 24603, **24609**, **24756**, 25006, **25014**, 25024, **25025**, **25039**, **25040**, 25048, 25051, **25053**, **25061**, 25064, 25073, 25086(2), **25088**, 25089, **25090**, **25091**, **25092**, **25093**, 25097(2), 20098, 25099, **25100**, 25106, 25107, 25108, **25109**, **25110**, 25111, 25245, 25246, 25257, 25258; **II 815**, **1479**, **1796**, 2004, 6646, **6760**, 7518, **7585**, **7727**, **7735**, **8192**, **8652**, **8703**, 8850, 8866, 8924(2), 8998, 9406, 9562, 9700, 9701, 9933, 10007, 10593, 10596, 10731, 10757, 10828, **11143**, 11198, **11261(2)**, 11397, **11496**, **11499**, 14486, 14556, **16494**, 16798, 16819, 16978, **23376**, **23385**, 23397, 23402, 23411, 23416, **23418**, 23423, 23424, **23425**, **23446**, **23447**, **23450**, 23455, **23456**, **24457**, 23460, **23461**, 23467, **23468**, 23469, **23470**, **23471**, **23472**, 23473, **23474**, 23477, 23478, 23479, 23480, 23576, **23577**, 23579, **23589**, 23626, **23627**, **24037**, 24328; **III 453(6)**, 721, 722, 1089, 1449, 2020, 2027, **2035**, 2036, 2334, **2391(2)**, **2395(2)**, 2408, 2410, 2418, 2624, **2688(2)**, **2692(2)**, 2797, 2798(5).

ks. Przybyły. W tym odliczyły się 94 pozycje w 106 woluminach dzieł o treści prawniczej, czyli około 38% zachowanej części księgozbioru.

Ze źródeł i zbiorów prawa kanonicznego znajdują się w tym fragmencie: *Ecclesiae occidentalis monumenta iuris antiquissima* (t. 1–2, Oxonii 1899–1907), Pontif. Commissione per la Redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale, *Fonti* (fasc. 9, ser. 2, fasc. 6, 7, Romae 1936, 1962), *Index canonum et legum totius corporis iuris canonici et civilis* (Romae 1964–1965).

Prawo synodalne reprezentowane jest m.in. pozycjami: J. Sawickiego *Concilia Poloniae, Źródła i studia krytyczne* (t. 1, 4, 9, Lublin 1961), S. Sołtyszewskiego *Instytucja wityrykusa w polskim ustawodawstwie synodalnym od XIV do XVIII wieku* (Warszawa 1961).

Z opracowań teoretycznych znajdujemy tu *Studia z teorii prawa* (Warszawa 1965), M. Maneliego *Historia doktryn polityczno-prawnych* (Warszawa 1962), O.S. Joffe'a i M.D. Szargorodskiego *Zagadnienia teorii prawa* (Warszawa 1963), K. Opalka *Problemy metodologiczne nauki prawa* (Warszawa 1962), W. Langa *Obowiązywanie prawa* (Warszawa 1962), A. Podgóreckiego *Socjologia prawa* (Warszawa 1962), S.F. Kieczekiana, *Nauka Arystotelesa o państwie i prawie* (Warszawa 1955).

Ze znacznej części księgozbioru ks. Przybyły, którą stanowiły publikacje omawiające prawo karne (przedmiot jego szczególnego zainteresowania naukowego)²⁷, pozostało w zachowanym fragmencie tylko 7 pozycji, m.in.: I. Andrejewa *Polskie prawo karne w zarysie* (Warszawa 1970), A. Flatau-Kowalskiej *Środki zabezpieczające w prawie karnym* (Warszawa 1956), M. Cieślaka *Zagadnienie dowodowe w procesie karnym* (Warszawa 1955), T. Szymanowskiego *Młodociani w polskim prawie karnym i penitencjarnym* (Warszawa 1967), B. Kunickiej-Michalskiej *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym* (Warszawa 1972).

Tyle samo pozycji to kodeksy i opracowania dotyczące prawa cywilnego, a znajdujemy wśród nich m.in.: *Kodeks postępowania cywilnego* (Warszawa 1957), *Codice civile svizzero* (B.m. 1957), S. Szera *Prawo cywilne. Część ogólna* (Warszawa 1950), M. Waligórskiego *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcje i struktura procesu* (Warszawa 1947), J. Jodłowskiego i W. Siedleckiego *Postępowanie cywilne. Część ogólna* (Warszawa 1958), S. Grzybowskiego *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego* (Warszawa 1957).

²⁷ Spis publikacji ks. Przybyły zob. Frątczak, *Przybyła Alfons*, s. 480.

Z historii prawa ks. Przybyła posiadał m.in.: R. Taubenschlaga i W. Kozubskiego *Historia i instytucje rzymskiego prawa prywatnego* (wyd. 4, Warszawa 1947), W. Osuchowskiego *Kontrakt estymatoryjny w rzymskim prawie klasycznym i justyniańskim* (Lwów 1936), B. Lesińskiego *Stanowisko kobiety w polskim prawie ziemskim do połowy XV wieku* (Wrocław 1956), Z. Zdrójkowskiego *Teodor Ostrowski (1750–1802), pisarz dawnego prawa polskiego sądowego* (Warszawa 1956), *Quellenbuch zur Geschichte der deutschem Rechts Wissenschaft* (Frankfurt a.M. 1950), M. Daniela *La souveraineté et les limites juridiques du pouvoir monarchique du IX au XVe siècle* (Paris 1954).

Może dziwić, że z tego księgozbioru, w którym przeważały publikacje obcojęzyczne, zachowało się w bibliotece seminaryjnej dużo więcej publikacji w języku polskim niż w językach obcych.

* * *

Dla całości należy także przynajmniej wspomnieć o księgozbiorach innych wykładowców prawa kanonicznego we wrocławskim seminarium duchownym.

Książki z dość bogatego księgozbioru ks. Władysława Pawła Krynickiego (1861–1928), który wykładał w latach 1886–1908 i 1910–1918 w seminarium wrocławskim m.in. prawo kanoniczne, zawierającego zapewne także sporo pozycji z tego zakresu, znalazły się w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego²⁸.

Księgozbiór ks. Karola Maxa [Maksa] (1855–1915), uczącego prawa kanonicznego w latach 1908–1910, reprezentowany jest w bibliotece seminaryjnej wyraźnie podpisaną jedną pozycją²⁹, ale doliczyć do tego należy zapewne wszystkie pozycje znakowane na grzbiecie literami „X.K.M.”³⁰.

Biblioteczka osobista ks. Bolesława Cieślaka (1936–2014), legitymującego się studiami specjalistycznymi z prawa kanonicznego, uwieńczonymi doktoratem, uczącego tego przedmiotu w seminarium wrocławskim w latach 1970–1999, zawierająca podstawowe publikacje z dziedziny prawa i prawa kanonicznego, ale bez książek szczególnie cennych, uległa stopniowo rozproszeniu, najpierw po jego przejściu na emeryturę, a następnie po jego śmierci³¹.

Natomiast księgozbiór ks. Janusza Gręźlikowskiego (ur. 1954), uczącego – po odbyciu specjalistycznych studiów kanonistycznych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uwieńczonych doktoratem, a znacznie później habilitacją – we wrocławskim seminarium duchownym prawa kanonicznego od 1986 r., jest jeszcze w stadium rozwoju. We wrocławskiej bibliotece seminaryjnej nie ma dotychczas książek z tego księgozbioru.

²⁸ D. Dzierzowska, *Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1939*, ABMK, 8(1964), s. 223.

²⁹ Poz. I 2277.

³⁰ Rulka, *Losy księgozbiorów*, s. 74.

³¹ Tamże, s. 76.

Z analizy zachowanych w bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku fragmentów księgozbiorów wykładowców kanonistów we włocławskim seminarium duchownym wynika, że największym zasobem publikacji o treści kanonicznej (700 pozycji) może się poszczycić ks. Stanisław Chodyński. Trzech kolejnych włocławskich wykładowców prawa kanonicznego nie miało szczęścia do zachowania znacznej części ich księgozbiorów (po około 1–2 tys. woluminów). W zachowanych w bibliotece seminaryjnej ich fragmentach (po mniej więcej 1/4 całości księgozbiorów) dzieła o tematyce prawniczej stanowią od około 22 do 50% zachowanych fragmentów. Można z tego wnioskować, że i w całości tych księgozbiorów publikacje prawnicze stanowiły znaczną część, co jest samo przez się zrozumiałe.

Jeżeli chodzi o charakterystykę zachowanych publikacji prawniczych w omówionych księgozbiorach, to należy stwierdzić, że zbiór prawniczy ks. Chodyńskiego miał charakter historyczny, w zbiorze ks. Biskupskiego przeważały publikacje z zakresu historii prawa i prawa małżeńskiego, w zbiorze ks. Przybyły – publikacje dotyczące kanonicznego prawa karnego, a zbiór ks. Szafrąńskiego nie odznaczał się właściwą sobie specyfiką.

Na marginesie należy zauważyć, że w tych niewielkich fragmentach zachowały się jednak niektóre pozycje ważne ze względu na funkcjonowanie książki, przede wszystkim w obcych językach, w Polsce, bowiem są to jedyne egzemplarze zachowane dotychczas w polskich bibliotekach.

Szkoda, że nie zachowały się przynajmniej spisy całych księgozbiorów włocławskich profesorów kanonistów, tym bardziej że – poza ks. Przybyłą – uczyli oni tego przedmiotu dość długo – nawet kilkadziesiąt lat. Pozwoliłoby to poznać ich warsztat pracy dydaktycznej i badawczej, a także przez analogię księgozbiory innych profesorów prawa kanonicznego w Polsce.

STRESZCZENIE

Fragmenty księgozbiorów kilku znaczących wykładowców prawa kanonicznego włocławskiego seminarium duchownego, zachowane w miejscowej bibliotece seminaryjnej, dziś mają już wartość historyczną. Znaczną ich część stanowią publikacje z zakresu prawa kanonicznego, a także prawa świeckiego, które składały się na ich warsztat pracy dydaktycznej i naukowej.

Ze znaczących włocławskich profesorów prawa kanonicznego należy wymienić pięć osób: księży Zenona (1836–1887) i Stanisława (1836–1919) Chodyńskich, którzy

uczili tego przedmiotu w seminarium wrocławskim kilkadziesiąt lat w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku; ks. Stefana Biskupskiego (1895–1973) – uczącego 17 lat (1927–1936, 1938–1939, 1946–1953); ks. Władysława Szafrąńskiego (1908–1996) – uczącego 24 lata (1953–1977), ks. Alfonsa Przybyłę (1925–1991) – uczącego tylko 5 lat (1956–1956, 1965–1968). Z ich księgozbiorów zachowało się we wrocławskiej bibliotece seminarialnej dzieł o treści prawniczej: księży Chodyńskich – około 700 pozycji bibliograficznych, ks. Stefana Biskupskiego – 98 pozycji w 132 woluminach, ks. Władysława Szafrąńskiego – 51 poz. w 61 wol., ks. Alfonsa Przybyły – 94 poz. w 106 wol. Mimo niewielkiej liczby zachowanych publikacji o tematyce prawniczej dają one pewne wyobrażenie o ich zainteresowaniach naukowych, co zostało ukazane w tym artykule.

Słowa kluczowe: prawo, prawo kanoniczne, księgozbiory personalne, ks. Zenon i Stanisław Chodyńscy, ks. Stefan Biskupski, ks. Władysław Szafrąński, ks. Alfons Przybyła.

SUMMARY

Nowadays, books from the collections of a few significant canon law lecturers of Seminary in Wrocław, stored in seminarian library, are of a historical value. Most of them are publications on canon and secular law which were used for their teaching and academic work.

The lecturers that should be mentioned are: Rev. Zenon Chodyński (1836–1887) and Rev. Stanisław Chodyński (1836–1919) who were the teachers of Canon Law in the 2nd half of 19th and in the beginning of 20th century; Rev. Stefan Biskupski (1895–1973) who was a teacher for 17 years (1927–1936, 1938–1939, 1946–1953); Rev. Władysław Szafrąński (1908–1996) who was a teacher for 24 years (1953–1977); Rev. Alfons Przybyła (1925–1991) – who was a teacher for only 5 years (1956–1956, 1965–1968). In the library, there are about 700 books of Chodyńskis, 98 books (in 132 volumes) of Rev. Stefan Biskupski, 51 books (in 61 volumes) of Rev. Władysław Szafrąński, 94 books (in 106 volumes) of Rev. Alfons Przybyła. All the works are about the law. Despite of a small number of saved publications on law, they give an insight about the lecturers' academic interests and that is what is presented in this article.

Key words: law, canon law, personal collection of books, Rev. Zenon Chodyński, Rev. Stanisław Chodyński, Rev. Stefan Biskupski, Rev. Władysław Szafrąński, Rev. Alfons Przybyła.

BIBLIOGRAFIA

- Archiwum Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku, Kronika biblioteki seminarium duchownego we Wrocławku, z. 1: 1945–1946.
Banaszak M., *Chodyński Stanisław*, w: SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 308–314.

- Banaszak M., *Chodyński Zenon*, w: SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 315–316.
- Chodyński S., *Katalog prałatów i kanoników włocławskich*, Włocławek 1914 (odb. kserogr. rkpsu w BSWłocł.).
- Cieślak B., *Profesorowie prawa kanonicznego*, w: *425 lat Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Profesorowie i moderatorzy XX wieku*, Włocławek 1997, s. 17–26.
- Dzierzgowska D., *Biblioteka Główna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1939*, ABMK, 8(1964), s. 187–242.
- Frątczak W., *Przybyła Alfons*, w: SPTK, t. 8, Warszawa 1995, s. 479–480.
- Gręźlikowski J., Mandziuk J., *Szafrański Władysław*, w: SPTK, t. 9, Warszawa 2006, s. 643–645.
- Librowski S., *Materiały do dziejów diecezji włocławskiej czasu wojny 1939–1945. Seria 1 – Ogólna*, ABMK, 38(1979), s. 189–400.
- Rulka K., *Biskupski Stefan*, w: SPTK, t. 5, Warszawa 1983, s. 119–120.
- Rulka K., *Dary książkowe dla biblioteki seminarium duchownego we Włocławku*, KDWi 76(1993), s. 266–285.
- Rulka K., *Księgozbiory profesorów włocławskiego seminarium duchownego w bibliotece seminaryjnej*, w: *W służbie Kościołowi i nauce*, Włocławek 1994, s. 185–197.
- Rulka K., *Księgozbiór księży Chodyńskich w bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, StWi, 3(2000), s. 418–438.
- Rulka K., *Losy księgozbiorów profesorskich seminarium duchownego we Włocławku w XX wieku*, w: K. Rulka, *Wokół słowa drukowanego i pisanego*, Miłkowice 2016, s. 43–116.
- Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 roku. Wstępny raport o stanie wiedzy*, Warszawa 1994.
- Vetulani A., *Dzieje historii prawa w Polsce*, Kraków 1948.